

Gagauzlarda Sözlü Lirik Halk Edebiyatı Türlerinin ve Bunların Folklor Geleneğine Yansımalarının İncelenmesi

Tudora Arnaut*

Özet

Yüz yıla yakın bir süredir Gagauz edebiyatı birçok dünya edebiyatında yer alırken maalesef ancak sözlü edebiyata dayandırılır ve asırlarca kendi yazılı edebiyatı olmayan bir halk olarak tanınır, tanıtılır. Kendi gelenek göreneklerine bağlı olan Türk boyuna mensup olan halk bugün Moldova Gagauz Yeri Özerk Bölgesinde oturmakta. Ayrıca Ukrayna topraklarında da 40 bin civarında ve hemen Gagauz Yeri'ne sınır bölgede kendi varlıklarını sürdürmektedirler.

Gagauzlar kendi millî varlıklarını hiç bir zaman kaybetmemişler ve birçok asimile politikalarına rağmen kendi kimliklerini, dillerini koruyarak günümüze kadar yaşatmış ve yaşatmaktadır. Ortak türk eserleri sayılan Divan-ü Lügat -it Türk, Kutatgu Bilig, Kitabı Dede Korkut vd. eserler Gagauzların da eserleri sayılmaktadır. Bu eserlerin gittikçe okul kitaplarında yer almaları ve okullarda, üniversitelerde okutulması sevindiricidir. Ortodoks Hristiyan dinine sabit olan bu Türk boyu ne yazık ki, yıllarca zengin olan ortak Türk eserlerinden uzak tutulmaya çalışılmış ve gittikçe dilini, kendi değerlerini kaybetmeye mahkûm bir halk gibi kendi kaderine terkedilmiştir.

Folklor, sözlü sanatın bir göstergesidir ve genellikle balkan yaşamını yansıtan bir alandır. Yaratıcılığın farklı amaçları zamanla türleri meydana getirmiş ve onlar da kendi içerisinde çeşitli konu, şekil ve stilleri yaratmıştır.

Türlerin metin içi ve metin dışı algılanmaları, sözlü ve yazılı şekilde dile getirilmeleri, konu, içerik ve yapı bakımından incelenmesi, kendi aralarında bağlantılı olmaları ve özellikle nazım türlerin nesir örneklerinde sıkça görülmesi ve işlenmesi ve bu türlere sanatsal bir yaklaşım vermesi bu makalenin ana konusunu oluşturmaktadır.

Anahtar kelimeler: folklor geleneği, türler, metin içi analiz

Yüz yıla yakın bir süredir, Gagauz edebiyatı dünya edebiyatlarında yer alırken, maalesef ancak sözlü edebiyata dayandırılır ve asırlarca kendi yazılı edebiyatı olmayan bir halk olarak tanınır, tanıtılır. Kendi gelenek göreneklerine sadık ve Türk boyuna mensup olan bu halk, bugün Moldova Cumhuriyeti'ne bağlı Gagauz Yeri Özerk Bölgesi'nde oturmaktadır. Ayrıca, Ukrayna topraklarında 40 bin civarında olan Gagauzlar Gagauz Yeri'ne sınır bölgesinde kendi varlıklarını sürdürmektedir.

Gagauzlar millî varlıklarını hiç bir zaman kaybetmemişler ve birçok asimile politikalarına rağmen kendi kimliklerini, dillerini koruyarak günümüze kadar yaşatmışlardır. Ortak Türk eserleri olan Divan-ü Lügat -it Türk, Kutadgu Bilig, Kitabı Dede Korkut vd. eserler Gagauzların da eserleri sayılmaktadır. Bu eserlerin gittikçe okul kitaplarında yer almaları ve okullarda, üniversitelerde okutulması sevindiricidir. Ortodoks Hristiyan dinine mensup olan bu Türk boyu ne yazık ki, yıllarca zengin olan ortak Türk eserlerinden uzak tutulmaya çalış-

* Doç. Dr., Ukrayna\Kiev.

şılmış ve gittikçe dilini, kendi değerlerini kaybetmeye mahkûm bir halk gibi kendi kaderine terkedilmiştir.

Gagauz sözlü edebiyatı nesilden nesile aktarla gelen zengin türlere sahiptir. XIX. asırda Balkan yarımadasından Bucak'a göç eden Gagauzların dedeleri olan Oğuzlar burada kendi varlıklarını korumuş ve Balkan halklarından da etkilenip kendi sözlü edebiyatlarını daha da zenginleştirmişlerdir.

Masal, efsane, destan, hikâye, fıkra, atasözü, deyim, türkü, ballada, mani, bilmece vd. gibi türler sözlü edebiyatın başlıca türleridir. Günümüzde bu türler üzerine alan araştırmaları yapıldığı gibi bilimsel çalışmalar da yürütülmektedir. Gagauz sözlü edebiyatını V. Moşkov başta olmak üzere D. Tanasoğlu, N. Baboğlu, L. Pokrovskaya M. Köse, S. Kuroğlu, D. Kara Çoban, M. Durbaylo, S. Bulgar, P. Çebotar-Gagauz, E. Kvilinkova, L. Çimpoeş, T. Arnaut vd. gibi araştırmacı ve bilim adamları kaleme almışlardır. Bu derleme ve incelemeler kitaplarda¹ yer alırken, Gagauzlar için bir ışık kaynağı olan "Ana Sözü", "Gagauz Sesi" gibi Gagauz dilinde çıkan gazeteler ve "Sabaa Yıldızı" adlı bilim, etnografya ve kültür dergisi ve diğer ilçe gazeteleri bu türlerin korunması ve yayılmasında önemli rol oynamışlardır.

Tüm halkların folklorları kendine has özelliklere sahiptir. Keza, *bilini* adlı destan türü Rus edebiyatına, *dumalar* (dini mahiyetli destanlar) Ukraynalılara, *balladlar* Balkan halklarına ait olduğu gibi, *destanlar*, *âşık edebiyatı koşma türü* gibi örnekler ise Türk halkına has ürünlerdir.

Bazı sözlü halk edebiyatı türleri kendi halkının tarihini anlatmaktadır. Türk destanları, Türk boylarının ortak tarihini yazdınırken, türküler tarih, sosyal, kültürel vd. olayları yansıtmaktadır. Bu ve buna benzer türler konu ve yapıları bakımından benzerlik gösterse de söyleme şekli, oluşum nedenleri, içerikleri çok defa bu tür nazım ve nesir örneklerinde zaman ve yerleşim yerlerinden ve

¹ Gagauz halk türküleri. (toplayan hem hazırlayan M. Durbaylo. hazırlayan hem basım için sorumlu L.Çimpoeş). Kişinev 2001. s.162

www.turkfolkloru.com Gagauz ve Türk âşıklık geleneğinde ortak unsurlar. Doç.Dr. Tudora Arnaut, Ballada türküleri. Hazırlayan M. A. Durbaylo. Kişinev. 1991

Manov, Atanas. Gagauzlar (Hıristiyan Türkler). (Bulgarcadan çeviren: Türker Acaroğlu). Varlık Neşriyatı. Ankara. 1939; Tudora Arnaut. *Gagauzlarda ilkyaz bayramı*. Nevruz [derleyen]: H. Vedat Demirbaş; editör: Elmas Kılıç - Ankara: AYK Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı, 1998.

АРНАУТ, Ф. И. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата філоло-гічних наук//ЖАНР МААНІ В ГАГАУЗЬКОМУ ФОЛЬКЛОРІ (ЗІСТАВЛЕННЯ З ЖАН-РАМИ МААНІ ТА БАЙАТИ В ТУРЕЦЬКІЙ ТА АЗЕРБАЙДЖАНСЬКІЙ УСНІЙ НАРОД-НІЙ ТВОРЧОСТІ)//. Київ.2006.

Ana Sözü gazetesi (1999). 6(371). Kişinev-Moldova

Moşkov, V. A (1904). "Nareçiya bessarabskih gagauzov"(Besarabya Gagauzları'nın şiveleri): Türk Kavimlerin Halk Edebiyatı Örnekleri. Yay.:V. Radloff. C.X. Sank-Peterburg.

Kuroğlu, Stepan (1998). Maniler. Odesa: Mayak yayın.

Pokrovskaya, Lüdmila (1953). Pesennoe tvorçestvo gagauzov

(Gagauzların sanat yaratıcılığı). Avtoreferat na soiskanie uçennoy stepeni kandidata fililogičeskih nauk. Leningrad.

Zajaczkowski, Włodzimiers (1966). Yezyk i Folklor Gagauzow z Bulgarii (Bulgaristan 'daki Gagauzlar'ın Dili ve Folkloru). Krakow

Дастанный эпос гагаузов.Любовь Чимпоешь. Кишинев. 1997

Kvilinkova E. (2003). Moldova Gagauzları'nın Halk Türküleri. Kişinev.

diğer önemli faktörlerden dolayı kaynaklanan farklılıklar sergilemektedir. Zira, bir Karay atasözündeki "Guzél kormek kozgé yarıú." (Güzel görmek göze ışıktır) şeklindeki örnek Türkiye Türkçesinde ise " Güzele bakmak sevaptır" şeklini almaktadır. Buraya Köroğlu halk hikayesini de ekleyebiliriz. Gagauzlarda bu örnek kısa ve türkü şeklindeyken, Türkiye Türkleri, Azerbaycan ve Türkmenlerde bu halk hikayesi biçiminde ve hem nazım hem de nesir şeklinde dile getirilmektedir.

Folklor, sözlü sanatın bir göstergesidir ve genellikle halkın yaşamını yansıtan bir alandır. Yaratıcılığın farklı amaçları zamanla türleri meydana getirmiş ve onlar da kendi içerisinde çeşitli konu, şekil ve stilleri yaratmışlardır. Kadim devirlerde birçok boyların efsaneleri, gelenek içi ve gelenek dışı türküleri, mitolojik anlatımlar, mitolojik hikayeler, büyüler vs. mevcuttu. Mitoloji ve folklorun arasında asıl ayırım masallarda süjelerin birer hayal ürünü tanımı ile ortaya çıktı.

Antik ve orta asır dönemi toplumlarda kahramanlık destanları oluştu. Bunların arasında İrlanda *sagileri*, Kırgızların *Manas'ı*, Rusların *bilinlari* vd. örnek gösterilebilir. Ayrıca, bu örneklerin içerisine dini, inanç konusunu işleyen efsane ve türküleri de katmak mümkündür. Onu takiben de tarihi konuları işleyen ve kahramanları ile milletin hafızasında kalan türküler gelmektedir. Törensel türküler (takvim ve tarım, aile, doğum, düğün ve ölümle ilgili olanlar) kadim dönemlerde oluşma sürecindeyken tören dışı lirik türler daha sonraki dönemlerde meydana gelmiştir. Fakat zamanla bu sınırlar da yavaş yavaş kalkmaktadır. Keza, düğünlerde maniler söylenmekte, bazı geleneğe bağlı düğün türküleri ise tören dışı dile getirilmektedir. Buna örnek, Gagauz düğün gelenekleri sırasında kızın saçına altın renkte gelin teli örüldüğünde "Gelin türkülerinin" söylenmesi ve bu türden dışı esnasında gençlerin bir araya geldiğinde aynı türküyü dile getirmeleridir.

Türlerin kendi aralarında söyleme şekilleri ile de farklılıklar mevcuttur. Bazıları tek şahıs tarafından sakın ve anlatım tarzında söylenirken, bazıları güldürücü ve jestler, mimikler ile dile getirilmekte, bazıları ise solo, koro şeklinde terennüm edilmektedir.

Asırlarca sözlü halk edebiyatı ürünleri edebi yaratıcılığın tek dışı yansıtılma şekliydi. Yazının oluşması ile sıradan halkın arasında rağbet gördüğü kadar, yüksek zümrede de kendi yerini korumuştur. Yapıtların belli bir sosyal ortamda oluşması onları kısa sürede tüm toplumun arasında yaygınlığını sağlamıştır.

Türlerin metin içi ve metin dışı algılanmaları, sözlü ve yazılı şekilde dile getirilmeleri, konu, içerik ve yapı bakımından incelenmesi, kendi aralarında bağlantılı olmaları ve özellikle nazım türlerinin nesir örneklerinde sıkça görülmesi ve işlenmesi ve bu türlere sanatsal bir yaklaşım vermesi bu makalenin ana konusunu oluşturmaktadır.

Sözlü halk edebiyatı bitmez tükenmez bir kaynaktır. Bu kaynaktan kültürümüz asırlarca halk şiirinin, estetik gelişmenin müdriklğini almaktadır. Bu

aynı zamanda Türk kültürünün tarihi kaynaklarının ve tarihi köklerinin bir başlangıcı olarak da gösterilebilir. Zira, folklor- eğitim alanında kültür-işaret alanında, manevi kültürün içerisinde yerini almış gerçekçiliğe yönelik bir estetik dönüşümdür.

Bu bağlamda Gagauz sözlü edebiyatını iki kısma ayırmak mümkündür: Nazım ve Nesir.

Nazım kısmına dahil olan türküler, ballada ve maniler, bilmecelerdir. Ayrıca, Gagauz destanlarının bir kısmı da nazım türünde yazılı olduğu için onlar da bu sınıfa kısmen girmektedir. Fakat, şunu da belirtelim, manzum türler nesir türlerinde de sıkça yer almaktadır. Bu da onlara ayrı bir edebi estetik katmaktadır.

NAZIM TÜRLERİ

Türküler

Gagauz hayatının bir aynası gibi görünen türküler, kendi içerikleri ile bireyin iç dünyasını yansıttığı gibi toplumun da yaşantısını anlatmaktadır.

Türküler hayatımızın âdeta vazgeçilmez bir parçasıdır. İnsanoğlu, genellikle diğer türlere nazaran kendi ifadelerini, iç dünyasını türkülerle dökmüş, türkülerle konuşmuş, türkülerle dertleşmiş, türkülerle hasret gidermiş; burada acılarını, sevinçlerini dile getirmiş, içindeki duyguları onlar vasıtasıyla dile getirmiş; yarine selâm uçurmuş ve yarinden türkülerle selâm almıştır. Dolayısıyla türküler kültürümüzde önemli bir iletişim aracı olmuştur. Bu yüzden, onlarda kullanılan her bir sözün kendine özgü derinliği ve anlamı bulunmaktadır.

Gagauz türkülerini genellikle Sovyet döneminde yazılan kitaplarda, alan araştırmalarında ele alındığı için yazılı kaynaklarda kendi başlangıcını ve de araştırma alanlarını bu dönemde başlatmaktadır. Bu dönem içerisinde sistemi övmek için kurulan ve söylenen türküler popülaritesini korumuş ve halkın arasında aşılana çalışılmıştır. Diğer konulardaki türküler ise kendi sırasını tozlanmış raflarda beklemeye koyulmuşlardır. Halbuki, Türk boyuna dahil olan Gagauzların ortak Türk tarihinin derinliklerinde oluşturulmuş ve ortak tarihin bir parçası sayılan türkülerini, saguları da öğrenmesi gerekmektedir.

Bu bağlamda Gagauz anonim lirik türküler yazılı kaynaklardaki yerini XIX-XX. asırlar arasında almaktadır. Elimizde ilk yazılı derlemelerden biri V. Moşkov'un "Гагаузы Бендерского уезда" (Bender vilayetinin Gagauzları) adlı eseridir.² Burada yer alan örneklerde de görüldüğü gibi konu açısından türkülerde halkın duyguları ve düşüncelerinin yanı sıra onlara zemin hazırlayan olaylar da anlatılmaktadır.

Tüm türleri içerisinde alan anonim-şiiresel yaratıcılık "halkın müdrikliğini" göstermekte, sıradan halkın iç dünyasını, onun ruhunu dışa vurmakta, tarihsel süreç içerisinde onun yaşantısını açıklamaktadır. Gagauz tarih konulu türküler-

² См. В.А.Мошков. Гагаузы Бендерского уезда (Этнографические очерки и материалы). Подготовка к переизданию С.Булгар, С.Курогло. Кишинев 2004. стр.91

rinde Gagauz halkının tarihi de en iyi bir biçimde sergilenmektedir. Halkın arasında yer yapmış türküler diğer türlere göre metin kısalığı, açıklığı ile ve hayatın içinden alınan örnekler ile donatılmıştır.

Ezgi ve çoğu zaman müzik eşliğinde söylenen türküler genellikle kadınlar tarafından söylenir. Onlar, içinde bin bir türlü güzelliği ve zenginliği barındıran sözlü gelenek yetenekleri ile halk sanatçıları vasıtasıyla bugüne taşınmıştır. Bugün de sözlü halk edebiyatı ve folklorik değerler Gagauzlar arasında yoğun ilgi görmektedir. Gagauz halk edebiyatı uzak ve yakın tarihten pek çok önemli olayı, insan dramını, çaresizlikleri ve arayışları günümüze taşımış ve bu konuları türkülerle dökmüştür.

Gagauz türkülerini konu bakımından gelenek görenek içerisinde törensel ve tören dışı diye iki ana başlığa ayrılabilir. Yukarıda da belirtildiği gibi bir zaman sınırı tanıyan bu sıralama zamanla bu çizgiyi belli bir ölçüde kaldırmış ve her ikisinde de söylenmeye başlanmıştır. Bu nedenle bu sıralamayı genel bir şema içerisinde kümelendirmek mümkündür:

1. Ballada türkülerini
2. Aşk türkülerini
3. Kahramanlık türkülerini
4. Tarihi olayları konu eden türküler.
5. Çümbüş (güldürücü) türküler
6. Karşılıklı atışma türkülerini
7. Dernek türkülerini
8. Savaş türkülerini
9. Gurbet türkülerini
10. Dini (kilise) türküler (ayinler)
11. Düğün Türkülerini
 - Pelik örme türküsü
 - Tıraş türküsü
 - Duvak türküsü
 - Horu (halay) oynanırken söylenen türküler
12. Olay türkülerini
 - 12.1. Trajik türküler
13. Dizekiler (ağıtlar)
 - 13.1. Hüzünlü türküler
14. Beddua içerikli türküler
15. Ninniler ve Çocuk türkülerini.
16. Aile ile ilgili türküler (Arnaut: 2007:288-290)

Bu sınıflandırma her konudaki türkülerini kapsamaktadır.

Bu sınıflandırmayı göz önünde bulundurarak birkaç örnek vermek mümkündür:

GELİN TÜRKÜSÜ

Mari Kate, uyur muysun?
Uyur muysun, uyansana.
Gül yastısına dayansana,
Vani gelir inansana.
Kızlık saçın söküler,
Gelinnik saçın örüler.
Sân üsüsüsün, sâân garipsin,
Sân bu gecâ musafirsin.

GÜVÂ TÜRKÜSÜ

Ak bacadan tütün tütär,
Çevredimdâ bülbül ötar.
Dün avşam ban bir düş gördüm
Düşümdâ Vani güvä olmuş.
Güvä olmuş süzülürdü,
Ayna dizindâ düzünürdü,
Çevrä elindâ silinirdi.
Saa yanında bir al çiçek
Sol yanında telli gelin (Kvilinkova 2003: 157-158)

Türk dünyasının en önemli destanlarından Köroğlu, Manov'un verdiği bilgiye göre, Gagauzlar arasında da yaygındır. "Anadolu'da yapmış olduğu yiğitlikler Gagauzlar arasında da yayılan Köroğlu, bir ara Dobruca'ya geçmiş, orada da mücadeleye devam etmiştir. Nihayet tekrar Anadolu'ya dönmüş ve orada ölmüş"tür (Manov;T. Acaroğlu çevirisi, s.121). Lübov Çimpoeş onu destan sınıfına dahil etmekte ve en geniş örneğini sunmaktadır.³ Söyleme şeklini göz önünde bulundurarak türkü şeklinde söylendiğini belirmemizde fayda vardır.

KÖROĞLU

Ben bir Köroğlu'ydum dada gezerdim,
Çalıya çırpıya kelle dizerdim,
Esen lüzgardan izler seçerdim,
Kimsem yoktu Balkan'da yalnız gezerdim,
Demir topuzlan kelle ezerdim,
Ben edi daya hükm ederdim,
Geçenden başını isterdim (Manov 1939:172)

³ Дастанный эпос гагаузов.Любовь Чимпоешь. Кишинев. 1997.s.48-72.

Gagauz sözlü halk edebiyatında Tuna nehrinin ayrı bir yeri vardır. Asırlarca kendi hayatlarını Balkanlar'da sürdüren ve buralarını vatan bilen Gagauz Türk topluluğu Dobruca dediğimiz coğrafyada, ikiyüz yıldan fazla yaşayan ve merkezi Korbuna olan "Dobruca Prenslığı" veya "Uzi Eyalet" adı altında kendi devletlerini de kurmuşlardır. Mihail Çakır, "Gagauzların İstoryası" isimli eserinde Dobruca'ya adını veren Gagauz Dobrotiç beyden şöyle bahseder: "Emir bey Dobrotiç, ani beylik (padişahlık) etmiş Küçük Skifiyanın semtlerindä 1354-1383 yılların arasında hem da ondan provintiya-vilayet Dobruca kabul etmiş adı "Dobrudja" Dobrotiç bey, Gagauzların padişahı, ölä şanlıymış hem kâmilmiş her bir işlän, ki onun padişahlına, onun adın vermişlär: "Dobrotça, Dobruca", eski adın erinä: "Karbunlu Vilayat" burada devlet kurmuşlardır.

Lirik ve tarihi konulu türkülerde de Tuna konusu sıkça işlenmektedir:

TUNA BAŞINDA

Yıldırım gittim Tuna'ya
Tuna başında pınar var,
Pınar başında kızlar var,
Kızlar var, bez çırpêrlar,
Olannar ot biçerlär.

Ey mari kız, versene bakırcını,
Sulayım ben dâ al kıratcımı.
Ey, bâ olan, sän nereliysin?
Ey, mari kız, ben bir Beşalmalı,
Bu gece bän burada kalmalı. (Tanasoğlu, 1959:94)
Bir başka türküde bir Gagauz genciyle ağabeyinin acıklı hikâyesi vardır:

TUNADA

İşidiniz, söyleyim,
Nelär oldu Tumarvada,
Tumarvada, Tuna suda.
Tanas olan yavklu oldu.
Çarşamba günü perşembää karşı
Kalktı Tanas ağasına vardı:
-Hadi, bre batö, kasabaa gidelim,
Genç gelinmä ruba seçelim,
Kumaş bulalım, şarap içelim.
Tuna boyunda yarışmak gider,
Kayıçılar suda üzer.
Tanaslan ağası ruba aldılar,

Ruba aldılar kumaş seçtilär,
Kumaş seçtilär, şarap içtilär,
Kayıklara pindilär,
Yarışa girdilär.
Tanas hem agası
Üstün çıktılar,
Mükafat aldılar.
Tanaslan agası gene çıktılar,
Su ortasında taa bir siyr yaptılar.
Neredän da esti bir fena lüzgär
Bir fena lüzgär ansızdan lüzgär.
Dalgalar üştü, karannık düştü-
Tanaslan batüsü Tunada buldu. (Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları An-
tolojisi 1999.336)

Türküler Gagauz halkın düşüncelerini, hayat felsefelerini yansıttığı kadar onların tarihlerinin aydınlanması konusunda da bir ışık olmaktadır.

Maniler

Gagauz sözlü halk edebiyatında mani söyleme geleneği de önemli rol oynamıştır. Gençlerin eğlence yeri olan köy meydanlarında genç kızlar sev-
diklerine, mendillerin köşelerine mani işler, akşamları kızların toplandıkları
"oturmaclar"da veya "derneklere" ise delikanlı oğlanlar beğendiği kıza gö-
rüşme teklifinde bulunmak isteği ile mani söylemektedirler. Gagauz manile-
rinin bir bölümü derlenmiş ve birtakım çalışmalar yapılmıştır. Örneğin
Moşkov XIX. yüzyılın sonlarında ve XX. Yüzyılın başlarında Basarabya'daki
Gagauz köylerinden derlediği manilerin de yer aldığı halkbilim ürünlerini
kitap olarak yayımlamış, ancak bunların bilimsel bir değerlendirmesi yapılmamıştır (Moşkov 1904). Daha sonra L. A. Pokrovskaya halk edebiyatı lirik türü içerikli doktora çalışmasının bir bölümünde Gagauz manilerini ele almış, ancak burada da Gagauz manileri üzerinde ayrıntılı bir değerlendirme yapmamıştır (Pokrovskaya; 1953). Mani üzerine en geniş çalışmayı Tudora Arnaut yapmıştır (Arnaut 1999: basılmamış doktora tezi)

Gagauz manileri başta aşk olmak üzere hemen her konuda yazılabilen bir halk edebiyatı nazım türü olarak tanımlanmaktadır. Çoğunlukla 7 heceli dört dizelik bir bentden meydana gelmektedir. Birinci, ikinci dördüncü dizeler birbirleriyle kafiyeli, üçüncü dize ise serbesttir. Yani kafiye dizilişi *aaba'dır*. Genelde ilk iki dize hazırlık dizeleridir. Son iki dize ise asıl anlamı içermektedir.

Fakat az da olsa *aaaa*, *aabb* kafiye düzeni ile oluşturulan örnekler de vardır.

Gagauz:

Mavi midir morunuz a

Genç kız mıdır zorunuz a
Hele biraz durunuz a
Biz onnarı buluruz a (Arnaut özel arşiv)

Kara beygir ahırda a
Benim ürâam kahırda a
Kahırcımı bilseniz b
İstediimâ verseniz. b (Kuroglu 1998: 30)

Kafiyesi **aaba** olan Gagauz manilerinin birinci, ikinci ve dördüncü dize-
lerindeki serbest durak sayısına göre yaptığımız kümelendirmede 3+4,
2+3+2, 3+2+2 duraklı üç şekil saptanmıştır.

Fakat öncelikle 4+3 duraklı örneklerinden birer örnek veriyoruz:

Gagauz
Mavi tasta su durur
Benim yarım kudurur
Bân kuvarim o durur
Söylemâz da ne zooru
(Ana sözü 1991:7)

3+4 duraklı örnekler:

Gagauz
Yalpunun kavakları
Tellidir yaprakları
Benim uzak yarimin
Çınnasın kulakları
(Ana sözü 1991:7)

D. Kaya'nın (1999) saptamasına göre Türkiye'de de mani durakları aynı
biçimi taşımaktadır (Kaya 1999:27).

Sözlü edebiyatın ürünü olan maniler Gagauz Türkleri arasında halen
canlılığını korumaktadır. Gerek yazarlar, gerekse halk tarafından yaratılmak-
ta olan maniler, dilden dile aktarıldığı için kısa sürede anonimleşmektedir.
Ancak Gagauz manileri yapı özelliklerini korumaktadır.

Bu ve diğer örnekler dürüstlük, adalet, ayrılık, gurbet, beddua –dua, dilek,
mektup, kıskançlık, fedakarlık, sadakat, sosyal , aile vd. konuları içerirken ara-
larında sevgi konusu en belirgin biçimde görülmektedir. Bu tür üzerinde konu
açısından birkaç örnek göstermek isteriz:

karlıksız aşk

Ateşim var, külüm yok,
Bülbül oldum dilim yok.
Bir hayırsız yar sevdim,

nükteli benzetme

Benim var bir yarım
Nicä bir eşek,
Bân da onun yanında

Aalamayan günüm yok.

Nica bir çiçek

hasret

Kaş da sendä ay gibi,
Gözün'sa kömür
Sensis geçän günnerim
Sayılmaz ömür (T.A. özel arşivinden)

NESİR TÜRLERİ

Fıkralar

Gagauz halk edebiyatında fıkralar, cümbüşler (şaka, palavra, porizen), güldürücü anlatmalar diğer türler gibi önemli bir yere sahiptir. Son zamanlar Gagauz köylerinde yapılan alan araştırmaları sırasında anonim halk edebiyatının zenginliği, derlenmiş olan fıkra örnekleriyle daha belirgin şekilde ortaya çıkmaktadır. Elbette, bu konu ile ilgili alan araştırmaları ve bilimsel incelemeler mevcuttur. Bu tür hakkında V.Moşkov, A. Manov, W.Zajaczkowski, P.Çebotar-Gagauz, Tudora Arnaut vd. kitap ve makalelerinde bilgiler vermişlerdir. Hatta fıkralar Nikolay ve İgnat Baboglu tarafından hazırlanan okul kitaplarında da yayımlanmak suretiyle, yaygınlık göstermiştir.⁴

Gagauz halk fıkralarını konu açısından şu sıralamaya koyabiliriz:

1. Din ve din adamları hakkında
2. Hakimler hakkında
3. Örf-Adet ile bağlı olanlar
4. Komşuluk, dostluk hakkında
5. Yalancılık, hırsızlık, hilekarlık hakkında
6. Fakirlik
7. Nasreddin Hoca'nın hayatı hakkında

Kahraman sıfatıyla ise fıkraları bir kaç çeşide ayırmak mümkündür. Bunların bazıları meşhur tiplerin adları ile anılır: mesela:

Nasrtradin (Hoca Nasreddin),
Şalver Köse,
Balakir, Ganiş ve

⁴ Bak. Moşkov, V. A (1904). "Nareçiya bessarabskih gagauzov"(Besarabya Gagauzlan'nin şiveleri): Türk Kavimlerin Halk Edebiyatı Örnekleri. Yay.:V. Radloff. C.X. Sank-Peterburg. Manov, Atanas. Gagauzlar (Hristiyan Türkler). (Bulgarcadan çeviren: Türker Acaroğlu). Varlık Neşriyatı. Zajaczkowski, Wlodzimiers (1966). Yezyk i Folklor Gagauzow z Bulgarii (Bulgaristan 'daki Gagauzlar'ın Dili ve Folkloru). Krakow. П.Чеботар .Что воскликнул турецкий паша. Кишинев. 1990; газета «Ана сезю» 1990-1995 года. Tudora Arnaut "Gagauzlarda Fıkralar ve Nasreddin hoca" Uluslararası Nasreddin Hoca Bilgi Şöleni (Sempozyumu) Bildirileri. 24-26 aralık 1996, İzmir. Atatürk Kültür Merkezi Yayınları. Ankara, 227-235; Tudora Arnaut "Gagauzlarda Nasreddin Hoca". Nasreddin Hoca'nın Dünyası. UNESCO 1996 Nasreddin Hoca yılı. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları. 1996, Ankara.105-110.

Yalancı Petri v.b.

Bunlar milleti eğlendiren ve güldüren sevilmiş halk kahramanlarıdır.

Gagauz folklorunda en yaygın olanlar Hoca Nasreddin fıkralarıdır. Eğer Yalancı Petri tipindeki fıkralar yirminci asırda meydana gelmiş ve çoğunlukla Çadır Bölgesini kapsıyorsa Nasreddin Hoca çok renkli, geniş halk arasında asırlarca dilden dile aktarılmaktadır. Bu kahraman tipi ve bununla ilgili konular farklı halklarla benzerlik sergilemektedir. Fakat, Türk dünyasında yaygınlığı ve benzerliği daha da fazla göze çarpmaktadır. En önemlisi ise, eğlendirici ve güldürücü yanındır. Bu nedenle diyebiliriz ki, fıkraların konuları, güldüren motifleri milletin müşterek malıdır. İşte aşağıdaki örnekte gösterildiği gibi:

Dostun biri Nastradinâ sormuş: Bu senin karın, dostum ne okadar çok gezer?

-O az gezer,- demiş Nastradin,- çok gezâydi evâ dü geleciydi, osadı hep aalemdâ durer.

Bazı kahramanlarının ismi yer değiştirebilir. Fıkralar adını değiştirip yeni isim sahibi olur. Mesela Hoca Nasreddin'in fıkrasını Bozacı Kostî'nin veya Yalancı Petri'nin fıkrası gibi anlatılması, uyarlanması mümkündür:

Bir avşam Kostî ağa dükkânın asma kilidini demir testereylân kesermiş. Geçen insanlar sormuşlar ona:

"Ne yapêrın ?"

"Kemence çalêrım" cuvaplamış.

Ama sesi işidilmer,

Sesi yarına işidilecek

Şalver Köse'nin fıkraları ise uzunluk bakımından halk hikayelerine benzer. Burada Kurnaz Köse'nin yaptıkları, kurnazlıkları hikaye tarzında anlatılır.

Fıkra anlatması büyük bir maharet ve sanat ister. İyi anlatmak isteyen, zemin ve zamana uygun bir fıkra getirir. Bazı yerlerde, köylerde kendi cümbüşlerini anlatan yaratıcı nüktedanlar (cümbüşçüler) vardır. Onların dilinde fıkralar asıl amaçlarındaki tesiri yapar.

Fıkra, bir tür olarak halk edebiyatında olduğu gibi halkın sosyal hayatında da önemli yer tutar. Bu tür ile insanoğlu bir yandan stresini atar ve günlük hayatına neşe katarken, diğer yandan da ortaya çıkarmış olduğu örneklerle eğitici, nasihatler de sunmaktadır.

Destanlar

Türk Halk Edebiyatı geleneği içinde "destan" terimi birden fazla nazım şekil ve tür için kullanılmış ve kullanılmaktadır. Eski Türk Edebiyatı nazım şekillerinden mesnevilerin bir bölümü ve manzum hikâyeler sayılmaktadır. Anonim sözlü halk edebiyatında ve Âşık edebiyatında koşma veya mâni dörtlükleri ile yazılan veya söylenen ferdî, sosyal, tarihi, acıklı veya gülünç olayları tahkiye tekniği ile çeşitli üslûplarla aktaran nazım türüne ve bu yazıda ele alınan kâinatın, insanlığın, milletlerin yaradılışını, gelişimini, hayatta kalma mücadelelerini ve çeşitli olay ve nesnelere ilgili sebep açıklayan ve Batı Edebiyatında "epope" terimiyle anılan eserlerin tamamı da Türk edebiyatı geleneği içinde ve "destan" adı ile anılmaktadır. Bütün dünya edebiyatlarının başlangıç eserleri

olan destanlar, çeşitli konularda yaradılış hikâyeleri yanında, milletlerin hayatında büyük yankılar uyandırmış bir kahramanın veya tarih olayının millet karşısında ortak sembol ve ifadelerle zenginleştirilmiş uzun manzum hikayeleri olarak adlandırılmaktadır. Destanlar bir milletin ortak mücadelesini, ortak değerlerini, kurallarını, anlamlar bütünlüğü içinde yorumlandığı ve yaşatıldığı toplumun geçmişini ve geleceğini temsil ettiği için, dünya edebiyatının en popüler eserleri olarak kabul edilmektedir.

Gagauzların Türk Dünyası ve Anadolu ile ortak olan destanları bu açıklamanın bir kanıtıdır. Manzum olarak söylenen destanların çok azı bazı kısımları ile yazıya geçirilmiş, bazıları ise derleme şeklinde kalmıştır. L. Çimpoş derleme sırasında Gagauzların yaşadıkları coğrafyalarda Arzu hem Kamber, Aşık Garip, Tahir hem Zühre, Dengi Boz ile Tepegöz ve Köroğlu destanlarının varyantlarına rastlamıştır. Oğuz boyunun en büyük eserlerinden olan Dede Korkut'un izlerinin ve varyantlarının Gagauz destanlarında da görülmesi Türk Dünyası içerisinde edebî devamlılığı vurgulamaktadır. Özellikle de Bamsı Beyrek boyu ile Basat'ın Tepegöz'ü öldürmesi Gagauz halk destanları ve hatta türkülerinde de rastlanmaktadır. Bu kısım Gagauz destanlarında "Tepegöz" adıyla adlandırılmaktadır.

Kısa hikayesi şöyledir: Üç arkadaş çalışmak ve para kazanmak için çıktıkları yolda bir Tepegözle karşılaşır. Tepegöz, gençleri yanında çalışmak üzere ikna eder. Gençler Tepegöz'ün beşbin koyununa bakacaklardır. Tepegöz, mağarasına götürdüğü gençlerden birisine bakır kazandaki suyu kaynatmasını ve su kaynayınca kendisini uyandırmasını söyler. Genç, su kaynayınca Tepegöz'ü çağırır. Tepegöz, genci kaynar suya daldırıp sonra yer. İkinci genci çağırır ve aynı şekilde onu da yer. Üçüncü genç de Tepegöz'ün çağrısı üzerine giderken kuzulardan birisi dile gelir ve Tepegöz'ün arkadaşları gibi kendisini de yiyeceğini; dikkatli olmasını tembihler. Üçüncü Genç, kaynayan suyu Tepegöz'ün kafasına dökerek gözünü kör eder.(Çimpoş 1997.121-132)

Gözü kör olan Tepegöz, genci yakalayabilmek için koyunları teker teker yoklayarak dışarı çıkarmaya başlar. Bunun üzerine aynı kuzu, bir koyun kesmesini, postunu üzerine geçirmesini ve bu suretle dışarı çıkmasını öğütler. Bir posta bürünerek kurtulan Genç, Tepegözün elinden aldığı sihirli yüzüğü kuyuya atar. Yüzüğün ardından kuyuya düşen Tepegöz'ün üzerine taşlar atarak Tepegöz'ü öldürür. Bu destandan Gagauz dilinde bir parça örnek bize yazdıklarımızın bir kanıtı olarak karşımıza çıkacaktır:

"Ne zamansa, neredâ sa varmış bir adam, onun uşakları yokmuş. İhtârlık yaklaşmış, yardımcı sa yokmuş. Gezer yılaççılarda, içer nesoysa ilaçlar, ama faydası yokmuş. Bir kerâ demişlâr ona:

- Damnat gözünâ tölâ-bölâ ilaç, ama sakın bak dilinâ damnatmayasın!

Nesoy yaper damnader da korunurkan kaçırer dilinâ da biraz. Bundan sora oler onun bir çocu. Anası-bobası hiç esap almeerlar nicâ hızı büüyer onnarın oolu. Oler bir kaavi, görümnü olan. Sorer bobasma:

- Vardı mı benim kardaşım, kızkardaşım?..

- Vardı, çocuum, çoktan bu işlâr geçirildi, işlâardı senin batuların kırdâ, kakun da götürürdü onnara imââ. Kaybeldilâr nicâ er onnarı yuttu.

- Er kendinâ bulamer bu pelivan:

- Mamu, - deer çocuk, - yap bana bir çörek. Ola çörek ani etişsin bütün yola. Cndecâm aaramaa batularımı hem kakumu, onnarı bulup kurtarmaa.

Çingenelerâ yaptırer bir topuz kırk sayı aarlı. Yollaner bu çocuk yola, uzun bir >ola, gider nekadâr gider, çiker Tepegözlerâ. Tepegözlâr sa tölâ insannarmış bizim pbiymişlâr, tepelerindâ da varmış birâr gözleri.

Çaarer bu olan onnarı düüşmââ. Tepegözlâr da deerlâr buna geeri:

- Biz üileyeciz da sân yok olacan buradan nicâ bir tüü.

- Siz beni üfleyeceniz, - deer geeri çocuk, - ama benim var bir topuzum, bir kerâ uracanı da hepsinizi kaybedecâm er uzundan. Çıkarın benim ağalarımı hem kakumu zerâ...

Bunnar düşünerlâr, taa ü vermââ bu olana, ne o isteer, zerâ belli ani o şakalaşmeer bizim-nân. Çikarerlar zaptan kakusunu hem batulannı. Kardaşlar toplu sevinerâk giderlar evâ.

Te o zamannardan işidilmişti, ani Tepegözleri da var nicâ ensemââ”.

Sora o olan Tepegözlârlân taa düüşer. Birkaçını yok eder, birkaçı sa olerlar ona kafadar...”⁵

Gagauzların arasında çok varyantı bulunmayan Köroğlu, destan sınıfına girmektedir. Dionis Tanasoğlu, ise Köroğlu destanını Gagauz dilinde şöyle tanıtmaktadır: “Türk halkların folklorunda var bir geroy, adı Kör-oğlu. Onun girgin yaptıkları için düzülmüş güzel pietler, annatmak hem türkü. Neçin demişler ona Kör-oğlu?”

Bobası onun Hasan, zorda kalıp, yanaşmış bir zengin hem fena beye beygir bakma. Beyin bir kere üfkesi çiker Hasana da izin verer onun gözlerini çıkarsınar. Adam kör kalêr. Ama varmış onun bir oolu, adı Ali. Bu çocuk pek severmiş beygirleri. Bobasında varmış sade bir genç tay. O onu büüder da emin eder, ani kim çıkaracak hain beylerden kendi bobası için hem hepsi fıkareler için. O girgin düşer onnarlan, ona toplaşêr çok girgin yigitler da düzerler bir kavi asker. İnsan demiş ona girgin Kör-oglu (körün oğlu). Bu dastan Kör-oglu rasgeleer bizde de.” (Tanasoğlu, 1990:15)

Destanlar halkın tarihine ışık tutarken, Gagauzların milli kimlikleriyle, Türk dünyasının ayrılmaz bir parçası olduklarının bir göstergesinin kanıtıdır.

Masallar

Masallar Türk dünyası edebiyatında olduğu gibi Gagauzların arasında da oldukça yaygındır. Günümüzde Gagauz masalları yaygınlık bakımından diğer türlere nazaran halkın ve çoğunlukla çocukların arasında en fazla rağbet görmektedir. Masallar genellikle evrensel bir tür olarak tanımlanmaktadır. Ma-

⁵ N.Baboglu .I.Baboglu, K.Vaşşlioglu. Gagauz dili hem literaturası. 9 klas.Ştiinta.2003. s.297.

salların başlangıç veya yerleşkeleri belli değildir. Belli bir halka ait olmasalar da içermiş oldukları motiflerle, kahramanlarla, olay örgüsü ile bazen söylenmiş olunan yer ve halkın milli öğelerini de yansıtabilmektedirler. V. Moşkov, W. Zajaczkowski, N. Baboğlu, V. Sırf, S. Bulgar, S. Ekonomov, G. Gaydarcı, P. Çebotar, M. Durbaylo vd. yayımladıkları masal metinlerinde Gagauz insanının duygu ve düşünce dünyası yansıtılmaktadır. Aynı zamanda ortak bir geçmişin de izlerini taşıyan bu masal metinlerinde Hristiyan dünyasının unsurları gibi İslâmî unsurlar da bulunmaktadır. Türk, Doğu ve Batı dünyasının birtakım mitolojik varlık ve olayları gibi "kurt" miti de bu masalarda "canavar" adıyla yerini almıştır. Aynı zamanda dinlerine bağlı olan Gagauzlar Allaha inanmaları ve onu kutsamaları masallara da yansımıştır. "Allahın evinde", "Allahın yazdığı bozulmaz" , "Ayozların izi" vd. gibi dini içerikli masallar bunlara örnektir.

Ayrıca, masallar konularına göre hayvan masalları, büyümlü masallar, yaşayış masalları olarak kendi içerisinde gruplandırılmaktadır. Bunlardan hayvan masalları diğer milletlerin hayvan masalları ve fablalarıyla benzerlikler gösterirken yaşayışla ilgili "Bayır oolu", "Balakir hem çorbacı", "Binbir İvançu", "Büümlü kavallar" vd. masal örnekleri bu sıralamaya dahil değildir. Bu masalarda Gagauz insanının günlük hayat sahneleri yansıtılmaktadır. Masalların yapısı kendi özelliğini başlanması ile belli eder. Zengin tekerleme söyleme geleneğine sahip olan bu örnekler birçok masalda görülmektedir. Meselâ " masal masal maniki, tırnaa vardır oniki, onikinin yarısı , boz tilkinin derisi, açan baktın geri, koca parça deri".Yine birçok masalda anlatıcı masal kahramanı olarak yer almakta, ve böylece bu örneği ölümsüz kılmaktadır.

Kardaşlar

"Bir vakitler varmış, bir vakitler yokmuş, eer olmayaymış söylenmeyeceymiş. Varmış iki kardaş. Yaşarmışların onnar yannaşık, ama birtakım diilmişlâr. Birisi zenginmiş, islââ yaşarmış, sofrası doluymuş, ama uşakları yokmuş. Öbürü fukaaraymış, yoklukta yaşarmış dokuz da uşaa varmış.

Bir yılın çok kıtlık olmuş, fukaara başka bereketli yıllarda da zor çekârmış, ama sindi kıtlıkta ilkyazın heptân aç kalmış, imelik hiç yokmuş. Uşakları paçasından tutulu gezârmışlâr. Ne yapsın bu fukaara? Gider zengin batûsuna.

— Batü, ver bana bir-iki auç terekâ: uşaklarım aaçlıktan ölerlâr. Sendân kaarâ, kim beni acıyacak? Te senin ambarların dolu terekâylân!

— Vereyim, — demiş batûsu, ama bir iş: çıkar kendinin bir gözünü.

— Allahım, necin sana bu lââzım? Ne fayda olacek sana, açan ban gözümü çıkaracam? Ban iki gözlân uşaklarımı bakameerim, ama birlân nasıl bakınacam?

— Yok bişey, — demiş zulüm zengin. — Vereyim sana ödünç hep okadar etirmeyecân, ama ban aulumdan bişeycik vermeerim ölä boşuna, baari istediimi yap.

Çok düşünmüş fukaara, ne yapsın. Ama açan görmüş, ani bıçak urmuş kemââ, düşmüş kayıllaa — taa ii kalsın kör, ama uşaklarını kurtarsın. Da tâ ölä kendi elinnân çıkarmış kendi gözünü.

— Te, kardaşım, — deer o batüsuna, — senin istediin oldu, ver uşaklarım imelik. Zengin görmüş, ani kardaşımın gözü halizdân çıkık da vermiş ona bir çuval terekâ....⁶

Atasözleri ve deyimler.

Atasözü ve deyimler uzun deneyim ve gözlem ürünü olan, topluma bir öğüt vererek doğru yolu göstermeye çalışan kısa, özlü sözlerdir. İslamiyet öncesi edebiyatta sav olarak bilinen atasözlerinin çoğu hece ölçüsüne uygundur. Atasözlerinde genellikle geniş zaman kipi kullanılır. Didaktik özellikler taşıyan atasözleri hem gerçek, hem de mecazi anlam taşır.

Gagauz atasözleri ve deyimler yıllarca halkın arasında kendi varlıklarını sürdürmüş ve halkın konuşmasında bir yardımcı etken olmuştur. Kendi duygularını, dışa vurmak için her Gagauz ferdi birkaç cümle arasında mutlaka bir atasözü veya deyim yerine göre kullanır ve vermeye çalıştığı mesajı bu kalıpla tamamlar. Bu tür, diğer türlere göre canlılığını hiç bir zaman kaybetmez, çünkü hayatla beraber geleceğe adım atmaktadır. Gagauz atasözlerini yapı bakımından düz cümle yapısında ve şiirsel şekilde söylenenlere bölebiliriz. Çoğunlukla düz cümleler düzeyinde kurulan bu örnekler konu bakımından en fazla nasihat mahiyetini taşımakta ve eğitici özelliklere sahiptir. Türk dünyasında örnekleri ile benzerlikleri de göze çarpmaktadır: "İiri oturalım dooru lavedelim", " Bir seslä bin dinle", "Komuşunun tavuu kaz görüner", "Tatlı dil yılanı da deliinder çıkarêr", "Tütmedik baca kalmazmış", " Varna, Varna parasız varma, varırsan da Balık Parasından aşaa varma", "Ver elinnen, da aara ayannan".

Deyimler bazen atasözleri şeklinde olurken, bazen ancak birer veya ikişer kelimeden ibaret olmaktadır.: "Yazık kıza yandı çocuk", "Şakan çöbündä olsun" " Şen ol!", "Şevkine saalık!" (Güngör, M. Argunşah. 1991. 84-89).

Atasözleri ve deyimler Gagauzların sözlü ve yazılı edebiyatında dedelerinden gelen örneklerle yer alırken günlük hayatta da devamlı yenilenmektedir.

SONUÇ

Sözlü halk edebiyatı türleri yazılı edebiyatın temelini oluştururken halkın arasında ise konuşma, duygularını dile getirmede bir iletişim aracı olmuştur. Milletlerin kaynaşmasında ve birbirinden etkilenmesinde rol alan folklor türleri kendi içerisinde de kaynaşmış ve bir yandan kendi tür özelliğini korurken, diğer yandan da farklı türler yaratmıştır. Şair ve yazarların kaynağı olan anonim türler kendi canlılığını korurken zamanla yenilenmiştir. Gagauz sözlü halk edebiyatı tıpkı diğer Türk boylarında olduğu gibi gerek tür çeşitliliği bakımından gerekse bu türlerin içerdikleri konu ve yapı bakımından benzerlik göstermektedir. Nazım türlerinin anlatım şekli daha fazla dinleyicinin aklında kalırken nesir içerikli türler ise nazım şekli örnekleri içerisinde onlara daha bir canlılık katmış ve edebi ruhunu yükseltmiştir.

⁶ N.Baboglu .I.Baboglu, K.Vaşşlioglu. Gagauz dili hem literatürde okumakları. 5 klas.Ştiinta.2000. s.175

Türk dünyası edebiyatının ayrılmaz bir parçası olan Gagauz sözlü halk edebiyatı türleri diğer yabancı halkların edebiyatlarından etkilense de Türk Dünyası edebiyat türleri onun temelini oluşturmuştur.

Abstract

The aspects of researching lyric genres of folk and forms of representation the picture of the world in the folk tradition.

For about hundred years the Gagauz literature was relying only on the oral national tradition. For centuries the Gagauz nation was known as the nation that doesn't have its own written sources. Now the nation that is like the part of the whole Turkic world is closely connected with its own customs and traditions is living in the Autonomous region of the Gagauz in Moldova. Besides at about 40 thousands of the people are living in Ukraine on the border of the Gagauz Autonomy.

The Gagauz nation has never lost its own national consciousness. In spite of various assimilative politics it protected its language and national identity for centuries that helps this nation to be alive till our times. The works like Divan-ü Lügat –it Türk, Kutatgu Bilig, Kitabı Dede Korkut that are considered to be common to all Turkic nations and so are also considered to be a part of the heritage of the Gagauz nation. The oral Gagauz literature transferred from one generation to another is the owner of the various literature types. Tales, legends, destans, stories, anecdotes, proverbs and idioms, türküs, ballads, mani, word puzzles etc. are only some of the oral literary types.

It's possible to divide the Gagauz oral literature into two parts: verse and prose. Türküs, ballads and verse of manis are related to the types of verse. Besides a part of Gagauz destans is written in verse that is give an opportunity to include it to this part of the classification.

The main problems of the following research work are the out- and inter- text investigations, researchings of themes, structures and contents of the works and connections between them, studying and founding examples of the verse in prose types of the Gagauz literature, scientific approach of these types.

Keywords : *folklor ceremony, genre, textual study*

Kaynakça

- 14.KIBATEK Edebiyat Sempozyumu Gagauz Kültürü. 6-10 Ekim 2007 Moldova. Konu Bakımdan Gagauz Türkülerin İncelenmesi.T. Arnaut. (yayına hazırlayanlar Metin Turan-Lüba Çimpoeş-Emiliya Bankova). Kişinev. 2007.
- ARNAUT, T. (1999). Gagauz Folklorunda Mani nevi (Türkiye ve Azerbaycan Mani-Bayatı örnekleri ile karşılaştırma). Doktora tez çalışması. Bakü Bilimler Akademisi kütüphanesi.
- ARNAUT, T. "Gagauzlarda Fıkralar ve Nasteddin hoca' Uluslararası Nasreddi Hoca Bilgi Şöleni (Sempozyumu) Bildirileri. 24-26 Aralık 1996, İzmir. Atatürk Kültür Merkezi Yayınları. Ankara.
- ARNAUT, T. "Gagauzlarda Nasreddin Hoca". Nasreddin Hoca'nın Dünyası. UNESCO 1996 Nasreddin Hoca yılı. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.1996, Ankara.
- ARNAUT, T. (2006). Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук//ЖАНР МААНІ В ГАГАУЗЬКОМУ ФОЛЬКЛОРІ (ЗІСТАВЛЕННЯ З ЖАНРАМИ МААНІ ТА БАЙАТИ В ТУРЕЦЬКІЙ ТА АЗЕРБАЙДЖАНСЬКІЙ УСНІЙ НАРОДНІЙ ТВОРЧОСТІ)//. Київ. (Ukrayna'da denklik almak için yapılan savunmanın özeti)

- BABOGLU, N.. I.Baboglu, K.Vaslioglu.(2000) Gagauz dili hem literatura okumakları. 5 klas.Ştiinta.
- BABOGLU, N.. I.Baboglu, K.Vaşşlioglu. (2003). Gagauz dili hem literaturası. 9 klas.Ştiinta.
- Чеботар, П.. (1990) Что воскликнул турецкий паша. Кишинев.
- Чимпоеш. Л. (1997). Дастаный эпос гагаузов. Кишинев.
- GÜNGÖR, Harun-Mustafa Argunşah, (1991) Gagauz Türkleri. Ankara
- KAYA, Doğan. (1999) Anonim Halk Şiiri . Akçağ Yayınları, Ankara.
- MANOF, Atanas (1939) .GAGAUZLAR (Hıristiyan Türkler, Bulgarcadan çeviren: Türker Acaroğlu,Varlık neşriyatı, Ankara
- MOŞKOV, V. A (1904). "Nareçiya bessarabskih gagauzov"(Besarabya Gagauzlan'nin şiveleri): Türk Kavimlerin Halk Edebiyatı Örnekleri. Yay.:V. Radloff. C.X. Sank-Peterburg.
- ÖZKAN.N. (1999).Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi, 12. cilt Romanya ve Gagavuz Türk Edebiyatı, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara
- POKROVSKAYA, Lüdmila (1953). Pesennoe tvorçestvo gagauzov (Gagauzların sanatyaradıcılığı). Avtoreferat na soiskanie uçennoy stepeni kandidata fililogičeskih nauk. Leningrad.
- TANASOĞLU, Dionis (1959). Bucaktan Seslär. Literatura Yazıları. Kişinev.
- TANASOĞLU, Dionis (1990) Ana Dili, Kişinev.
- UÇGUN, Rabia (1996) "Gagauzlarda Üç Tepegöz Versiyonu", Türk Dünyası incelemeleri Dergisi I, Ege Univ. Türk Dünyası Araştırmaları Enst. Yay., İzmir.